

Ion CHEPTENE

**CAMPANIA DIN 1595 A LUI JAN ZAMOYSKI ÎN MOLDOVA:
TENDINȚE ÎN ISTORIOGRAFIA POLONEZĂ
CONTEMPORANĂ**

Europa Centrală și de Sud-Est în secolul al XVI-lea cunoaște o serie de transformări și evoluții socio-politice și economice cu un impact hotărâtor pentru situația geopolitică care va dăinui în zona respectivă în perioada imediat următoare. Țara Moldovei a fost implicată direct în disputele politice dintre Regatul Poloniei, Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic pentru supremația politică din regiune. Examinarea publicațiilor istorice ce au în vizor analiza relațiilor politice moldo-polone în sec. al XVI-lea, ne permite să stabilim câteva teme centrale investigate de istoriografia poloneză. Sunt abordate probleme, precum: problema conflictului teritorial generat în jurul Pocuției, cu precădere interesul vizează perioada anilor 1502-1517, rivalitatea politică dintre domnul Moldovei Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546) și Polonia, relațiile politice bilaterale în perioada lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568) și Bogdan Lăpușneanu (1568-1572), cât și implicarea politico-militară în Țara Moldovei a hatmanului Jan Zamoyski. În analiza relațiilor bilaterale în afara subiectelor anunțate rămân până în prezent „pete albe” care urmează a fi cercetate. Un subiect care s-a bucurat de atenția istoricilor polonezi și se regăsește în publicațiile istorice polone este campania militară a hatmanului Jan Zamoyski în Moldova, realizată de acesta în anul 1595. Scopul nostru este atât elucidarea acelor aprecieri istoriografice care vizează respectivul eveniment, cât și evidențierea tendințelor ce se profilează la etapa actuală în istoriografia polonă vizavi de analiza relațiilor politice ale Poloniei cu Țara Moldovei la sfârșit de secol XVI.

Trebuie să menționăm că o perioadă îndelungată chiar dacă Jan Zamoyski era abordat în mediul istoriografic polonez, episodul cu campania militară oarecum s-a situat în umbra celorlalte acțiuni politice realizate de această personalitate istorică.

Primele mențiuni ale activității acestei personalități și a campaniei militare în Țara Moldovei apar în anii 50' ai sec. al XIX-lea, când istoriografia ca și întregul popor polonez, sub influența celui

context politic de dependență față de Imperiul Rus, urmărirea identificarea unor eroi ai națiunii care să evidențieze eroismul și tradițiile seculare ale polonezilor, o tendință care capătă amploare în rândul intelectualității poloneze, or evenimentele politice și lupta contra țarismului dictau o asemenea necesitate. Acest lucru devine evident odată ce în monografia lui Iosif Szujsky *Istoria Poloniei* activitatea lui Jan Zamoyski este examinată și tâlcuită prin prisma îndeplinirii rolului de civilizare realizat de Rzeczpospolita în Orient, campania în Moldova, deși abordată superlativ, devine astfel un episod strălucit al realizării respectivei misiuni. Instalarea unui domn pro-polonez în Țara Moldovei a fost apreciată drept un succes considerabil al politicii poloneze, or „Relația familiilor românești cu Polonia a fost continuă. Boierii alungați găseau în Polonia refugiu și adesea sprijin militar... iar Ieremia Movilă dintr-o familie nobilă la acel moment era în Polonia”. J. Szujski se oprește și asupra alegerii respectivei candidaturi pentru tronul moldovenesc spunând că acesta „În 1593 la Seim a acceptat indigenatul polonez. Fiicele sale s-au măritat cu primii domni ai regatului”¹ și astfel era o candidatură potrivită. Personal Jan Zamoyski, în ciuda politicii „iscusite”, capătă o imagine specific negativă, întrucât e văzut drept unul dintre cei care au contribuit la descentralizarea puterii politice prin luarea de atitudine în anii 1573-1592, când acesta inițial a sprijinit candidatura prințului Henrich Valois² la tronul polonez și apoi s-a împotrivit aspirațiilor regale ale lui Sigismund al III-lea Waza (1587-1632) de a instaura un regim politic în spiritul absolutismului, astfel contribuind și dictând cursul statului polonez spre catastrofa din perioada anilor 1774-1794. Referindu-se la episodul revoltei lui Mikolaj Zebrzydowski din 1605, autorul accentuează că „rokosz-ul” a fost o „... consecință directă a morții lui Zamoyski.”³, iar „Planul lui Zamoyski (planul prevedea organizarea unei răscoale pentru înlăturarea regelui Sigismund al III-lea de la tron – *n.n*) a devenit planul rokosz-ului”⁴.

În studiile din secolul al XIX-lea, datorită reacției de după revoltele poloneze îndreptate contra țarismului din anii 1830 și 1863,

¹ J. Szujski, *Dzieje Polski podlug ostatnich badan spisane przez Jozefa Szujskiego*, t.3, Krolowie wolno obrani (1572-1668), ed. Karol, Lvov, 1864, p. 144-145.

² *Ibidem*, p. 26-30.

³ *Ibidem*, p. 170.

⁴ Rokoszul reprezinta dreptul legal al șleahței poloneze de a organiza răscoală contra regelui dacă aceasta considera că drepturile și libertățile sale sunt încălcate de regalitate.

dar și a cenzurii imperiale ruse, personalitatea lui Jan Zamoyski continua a fi abordată doar din perspectiva influenței hatmanului asupra dezvoltării culturii, educației, chestiuni cercetate de Josef Lukaszewicz¹ în 1849, alți cercetători, precum Alexander Batowski² care în analiza primei biografii a lui Zamoyski scrisă de Rajnold Hadenstein evită de a deplasa accentele pe partea politicii externe promovată de hatman.

Această stare a lucrurilor se ameliorează la finele secolului al XIX-lea, când în 1898 apare la Sankt Petersburg o biografie a lui Jan Zamoyski³, unde campania militară din Moldova este apreciată drept o acțiune ce s-a petrecut în ciuda neînțelegerii a necesității din partea regelui și ale antagonismului șleahței poloneze, astfel Marele Hatman pe cont propriu cu 7.000 de soldați a reușit să impună interesele poloneze în fața habsburgilor și otomanilor.

Totodată, Jan Zamoyski e apreciat drept un politic foarte iscusit în geopolitică deoarece a acționat prompt reușind să pună în impas politica habsburgică și a turcilor cu vasalii săi tătari ce aveau o armată de 40.000⁴ de soldați gata să intervină în Polonia și Țara Moldovei. Se menționează că „Austria nu putea fi mulțumită de alăturarea Moldovei către Polonia, ... așa că a încercat să facă rău în diverse moduri intereselor poloneze, deși nu a acționat deschis împotriva Poloniei...”⁵. Un lucru foarte interesant este mențiunea realizată în această publicație vizavi de existența ideii lui „... Zamoyski despre posibilitatea ca în cazul unui război creștin împotriva turcilor, Țara Moldovei să fie încorporată în Rzeczpospolita”⁶. În această configurație geopolitică, domnul moldovean Ieremia Movilă este catalogat drept un instrument politic abil folosit de marele hatman în promovarea intereselor poloneze, căci nu e abordat drept un subiect activ în aceste rivalități politice.

Asemenea abordare tendențioasă și putem spune naționalistă se perpetuează și în continuare, în secolul al XX-lea când are loc

¹ J. Lukaszewicz, *Historia szkol w Koronie i w Wielkiem Ksiestwie Litewskiem od najdawniejszych czasow az do roku 1794*, t. 1, ed. J. K.Zupanskiiego, Poznan, 480 p.

² A. Batowski, *Rajnold Hajdensztajn i Franciszek Bohomolec pisarze zywota Jana Zamojskiego*, ed. Institutului Național Ossolinski, Lvov, 1854, 95 p.

³ W. Nowodworski, *Jan Zamoyski jego zucia dzialalnosc polityczna. Zarys biograficzny*, Sankt-Petersburg, 1898, 100 p.

⁴ *Ibidem*, p.74-76.

⁵ *Ibidem*, p. 74.

⁶ *Ibidem*, p. 75.

constituirea paradigmei istorice vizavi de relațiile politice moldo-polone din secolul al XVI-lea, asemenea derapaje interpretative sunt și în aprecierea rolului personalității lui Jan Zamoyski în istoria poloneză.

Considerațiile respective se vor perpetua în timp și în acest context campania militară poloneză în Moldova din anul 1595 capătă aprecieri care vor domina timp de decenii în mediul istoriografic polonez. Lucrare de referință în acest sens, este monografia *Aventurile Moldovenеști*¹ ce a fost publicată de istoricul polonez Zd. Spieralski în anul 1967, care reflecta istoria relațiilor bilaterale prin prisma unei poziții naționale pro-poloneze. Informații despre campania din 1595 se conțin și în lucrarea de sinteză *Istoria României*² care a apărut în anul 1970 și a fost republicată în a doua ediție în 1986 de Juliusz Demel. Istoricul polonez evidențiază motivația alegerii lui Ieremia Movilă de către Zamoyski ca domn al Moldovei, cauzele principale țineau de faptul că I. Movilă „... avea indigenatul polonez, cu siguranță era pro-polonez și pro-catolic. S-a angajat să se supună către Polonia, iar... înțelegerea cu el prevedea chiar o posibilitate de încorporare a Moldovei în statul polonez...”³.

În viziunea lui Demel, supușenia poloneză crea condiții favorabile ca acesta să fie instrumentul politic perfect pentru Polonia în restabilirea pozițiilor sale în Țara Moldovei, mult afectate de neutralitatea de durată.

Respectivele lucrări prezintă percepția istoriografiei poloneze care însumează toate realizările istoriografiei și publicisticii poloneze din secolul al XIX-lea. Evident, lucrarea lui Spieralski din cauza lipsei remarcilor bibliografice, a referințelor ș.a. este lacunară, dar aceasta a determinat și a fundamentat modul de percepere a istoriografiei poloneze asupra campaniei din 1595 și, în general, asupra relațiilor politice moldo-polone, citarea respectivei monografii în majoritatea studiilor vine ca un argument în plus al importanței acesteia pentru istoriografia poloneză în tratarea temei și a problematicilor politice bilaterale.

Juliusz Demel analizând cauzele campaniei moldovenеști menționează că implicarea Țărilor Române în lupta antiotomană a

¹ Zd. Spieralski, *Awantury moldawskie*, ed. Wiedza Powszechna, 1967, p. 213.

² J. Demel, *Historia Rumunii*, ed. Ossolineum, Wrocław, 1986, p. 156.

³ *Ibidem*, p. 162.

plasat in pericol interesele poloneze în sud-estul european. În privința rezultatului campaniei militare conduse de J. Zamoyski, istoricul conchide că „ ... s-a creat un fel de zonă a unui condominiu turco-polonez, cu o predominanță temporară a polonezilor”¹.

Acest pericol pentru interesele poloneze se fundamentau, din perspectiva istoricului, pe două momente importante: domniile române au subordonat politica lor externă intereselor habsburgice, de asemenea, un pericol și mai mare pentru Polonia, era reacția otomanilor care drept răspuns anunțaseră dorința de a transforma țările române în pașalâcuri.

J. Demel marchează că dacă transformarea Țării Românești în pașalâc era percepută ca o evoluție negativă de regalitate și Seim, dar acceptabilă în acel context politic marcat de lupta Sfintei Alianțe cu Imperiul Otoman, atunci extinderea acestei sortii politice a Țării Moldovei era inadmisibilă pentru perpetuarea intereselor poloneze. Supunerea față de tătari, de asemenea, era un lucru negativ pentru interesele Coroanei apărute de Jan Zamoyski.

Atât J. Demel, cât și Zd. Spieralski prin aprecierile lor manifestă o poziție pro-poloneză, un fel de patriotism istoric, creând paradigma istorică în tratarea și aprecierea evenimentului din anul 1595.

Ținem să menționăm repetat că aceste lucrări chiar dacă au formulat paradigma istorică poloneză în analiza evenimentelor din 1595 și, în general, al relațiilor politice moldo-polone în perioada medievală, spre exemplu monografia lui Spieralski nu are referințe, de aceea pozițiile istoricilor trebuie supuse unei analize critice și trebuie abordate cu mare precauție.

Polemizarea cu aceste aprecieri este o sarcină îndeplinită credem cu succes de istoriografia românească printr-o serie de publicații scrise de istoricii autohtoni ca Ion Eremia², Veniamin Ciobanu¹, Valentin Constantinov², Lilia Zabolotnaia³ ș.a.

¹ *Ibidem*, p. 163.

² I. Eremia, *Statutul juridic internațional al Țării Moldovei (de la origini până la începutul secolului al XVI-lea)*, ed. Pontos, Chișinău. 2010, p.156-173. ; Idem *Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente și materiale (1360-1858)*, editor, selectarea documentelor, studiul introductiv: I.Eremia, ediția a III-a, rev. și ad., Chișinău, 2020, 941 p.; I. Eremia, *Unele considerațiuni privind relațiile externe ale Țării Moldovei la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul sec. al XVII-lea*, în *Analele științifice ale USM*. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1999, pp.263-270.

În ultima perioadă însă are loc o schimbare fundamentală în tratarea relațiilor politice bilaterale și în special a campaniei din 1595.

Primele semnale privind schimbarea abordărilor istoriografice le observăm în lucrările lui Juliusz Besala⁴ și L. Podhorodecki⁵, ambele scrise în 1988 în care autorii analizează biografia hatmanului Stanislaw Zolkiewski.

J. Besala menționează rolul acestuia în campania lui Zamoyski în Moldova, astfel, acesta fiind apropiatul lui Zamoyski a fost primul care a intrat în Țara Moldovei⁶ și tot el, după Besala, a gestionat solia către Sinan Pașa cu scopul păstrării păcii și cealaltă către Sigismund Bathory vizavi de întoarcerea lui Aron vodă în tron, astfel ameliorând impactul politic al acțiunii militare. Istoricul polonez menționează că anume abilitatea diplomatică a lui Zolkiewski a asigurat succesul campaniei militare prin stăvilirea reacțiilor politice a celor două entități rivale, otomanii și habsburgii⁷.

În studiul lui Tadeusz Kempa⁸ din 1997, în care se abordează o altă biografie a lui Vasilii Ostrogskii (1525-1608) voievod de Kiev care, de asemenea, a participat în campanie, pe lângă accentuarea rolului voievodului în campanie se reconfirmă cele spuse de Besala. În ambele studii se utilizează un masiv considerabil de bibliografie și izvoare istorice, chestiune care a fost o lacună majoră în lucrările din secolul al

¹ V. Ciobanu, *La cumpăna de veacuri: Țările române în contextul politicii poloneze la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea*, ed. Junimea, Iași, 1991, p. 336.

² V. Constantinov, *Sucesiunea Movileștilor la tronul Tarii Moldovei în al doilea deceniu al sec. al XVII-lea ca problema a raporturilor polono-otomane*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr.1-2, 2005, pp.131-136. ; Idem *Moldavia w stosunkach międzynarodowych koncu XVI i na początku XVII wieku*, în Rzeczypospolita wobec Orientu w epoce nowożytnej, red. D. Milewski, ed. Inforteditions, Zabrze, 2011, pp.10-21.

³ L. Zabolotnaia, *Raporturile dinastice și rolul „diplomației de mariaj” în relațiile moldo-polone în a doua jumătate a secolului al XIV-lea - mijlocul secolului al XVII-lea*, ed. Inst. de istorie AȘM, Chișinău, 2004, p. 195 ; Idem, *Rolul „diplomației de mariaj” în relațiile moldo-polone în sec. XV-incep. sec. XVI*. În: Tyragetia, anuar 12, pp. 121-126. ; Idem, *Raporturile dinastice moldo-polone la sfârșitul secolului al XVI- înc. sec. al XVII*, în „Revista de istorie a Moldovei”, 2004, nr.1, pp. 43-50.

⁴ J. Besala, *Stanislaw Zolkiewski*, ed. BSL, Varșovia, 1988, 433 p.

⁵ L. Podhorodecki, *Stanislaw Zolkiewski*, ed. LSW, Varșovia, 1988, 301 p.

⁶ J. Besala, *op. cit.*, p.81.

⁷ *Ibidem*, pp. 82-83.

⁸ T. Kempa, *Konstanty Wasyl Ostrogski, wojewoda kijowski i marszałek ziemi wolynskiej*, Torun, 1997, pp. 212-213.

XIX-lea și secolul al XX-lea. Aceste noi tendințe, într-o primă instanță, țin de utilizarea pe larg a izvoarelor istorice, de valorificare a documentelor din arhivele, precum AGAD¹ sau a colecțiilor ca *Acta Tomiciana*. Mergând pe această cale, istoricii ca Ilona Czamanska², Kateryna Niemczyk³, Dariusz Milewski⁴, Marek Plewczynski⁵, Barthosz Barthosz Sutkiewicz⁶ s-au situat în avangarda procesului de reconsiderare ale aprecierilor istoriografice vizavi de relațiile politice dintre Țara Moldovei și Polonia.

Campania din 1595 a devenit zona de interes major al istoricului Dariusz Milewski. Într-o serie de articole din 2008 istoricul a oferit o viziune nouă și asupra acțiunilor politice din 1595. Sunt valorificate sursele istorice poloneze precum cronica lui Belski, lucrării lui Rudolf Hedestein *Istoria Poloniei de la moartea lui Sigismund August până în 1594*; *Cronica lui Pawel Piasecki*, colecția de Ahdame editată de D. Kolodzieczyk⁷, cât și colecțiile românești, precum cele ale lui I. Bogdan⁸ Bogdan⁸ și I. Corfus¹. Dacă anterior în istoriografie era specifică

¹ Archiwum Głowne Akt Dawnych, Varșovia.

² I. Czamanska, *Jakub Basilikos Heraklidesa – droga do wyzwolenia Grecji?*, în: *Balcanica Posnaniensia*, IX/X, Poznan 1999, p.132–151; Idem, *Descendenții a lui Ștefan cel Mare în familia Wisniowecki. Câteva Noutăți*, în *Analele Putnei*, IV, 2008, pp. 255-264.; Idem, *Wisniowieccy Monografia rodu*, ed. Wydawnictwo Poznanskie. Poznan, 2007, p. 552. ; Idem, *Moldawia I Woloszczyzna Wobec Polski, Wegier i Turcji w XIV i XV wieku*, ed. Wydawnictwo Naukowe, Poznan, 1996, 302 p.

³ K. Nemczyk, *Problem Pokucia, spornego terytorium polsko-moldawskiego w koncu XV i poczatku XVI wieku*. În: *Studia Historyczne*, R. LVII (2014), p. 151-167. Idem, *Chodeccy a wyprawa Moldawska z 1509 roku*. În: *Balcanica Posnaniensia*, XXIV, Poznan 2017. p.31-44; Idem, *Difficult relations between the Family of Chodecz and Bogdan III the One-Eyed*, în *Codrul Cosminului*, T. 24, nr. 1 2018, pp. 97-112.

⁴ D. Milewski, *Moldawia w orbicie wplywow polskich (1552–1572)*, în *Spotkania polsko-moldawskie, Ksiega poswiecona pamieci Profesora Janusza Solaka*, ed. naukowa marcin kosienkowski, Lublin, 2013, pp.43-57. Idem, *Przywilej Jana Jakuba Basilikosa Heraklidesa dla Olbrachta Laskiego*, în *Saeculum Christianum: pismo historyczne*, 21, 2014, pp. 292-294.

⁵ M. Plewczynski, *Wojny i wojskowosc Polska w 16 wieku*, t.1, anii 1500-1548, ed. Inforteditions, Zabrze, 2011, 444 p.; idem, *Wojny i wojskowosc polska w XVI w. Tom II Lata 1548-1575*, ed. Inforteditions, Zabrze, 2012, 380 p.

⁶ B. Szutkiewicz, *Polska a Moldowia w latach 1551-1572*, în *Bialostockie teki Historyczne*, t.7, 2009, pp. 11-24.

⁷ D. Kolodzieczyk, *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania: International Diplomacy on the European Pheriphery (15-18 century)*, *An Annotated Edition of Ahdnames and Other Documents*, ed. Brill, Boston, 2011, 1135 p.

⁸ I. Bogdan, *Cronice inedite atingatoare de istoria romanilor*, ed. Socecu & Comp., București, 1895, 204 p.

tendința de a marca doar rolul personalității politice a hatmanului și rezultatele campaniei pentru Polonia, accentele istoriografice contemporane se orientează pe trei direcții: Stabilirea contextului politicii regionale din sud-estul european în ajunul intervenției în Moldova, identificarea motivației expediției și a desfășurării expediției propriu-zise și identificarea relațiilor personale ale lui Jan Zamoyski cu Ieremia Movilă².

D. Milewski³ urmărește stabilirea situației politice internaționale a Poloniei și identificarea impactului pe care campania din 1595 a avut asupra statutului politic al Poloniei ca o forță importantă în această zonă a Europei. Studiile sale sunt scrise în baza documentelor și inițiază problema extinderii sferei de investigații de la o bază documentară șubredă spre una temeinică în stare să ofere răspunsuri la multitudinea de întrebări care apar în cercetarea temei, precum campania militară a lui Zamoyski în Moldova, întrebări la care nici J. Demel nici Zd. Spieralski nu au reușit să răspundă din cauza pozițiilor categorice și lipsei informațiilor privind bibliografia utilizată de aceștia în monografiile lor, chestiune care, repetăm, trezește dubii pe de o parte, însă care nu poate fi neglijată pornind de la faptul că au marcat profund istoriografia poloneză generând paradigma istorică ce vizează relațiile româno-polone pe filiera Țării Moldovei și a Poloniei.

Dariusz Milewski reiterează poziția lui Zd. Spieralski și J. Demel, precum că campania moldovenească a avut la origine tendința Poloniei de a păstra neutralitatea sa, lucru reflectat la Seimul de la Piotkow unde Zamoyski a refuzat orice tentativă papală și habsburgică de a angaja Polonia în lupta antiotomană⁴, chiar dacă la Seim „... au apărut delegați din țările învecinate – trimisul imperial Pawsowski, episcopul de Olomouc și Vaclav Berka, reprezentantul comunității cehe, nunțul papal Germanicus Malaspina și trimișii din Transilvania, Moldova și Țara Românească. Toți au căutat ajutorul polonez în lupta împotriva

¹ Il. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone : Secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, ed. Academiei Române, București, 2001, p. 339.

² D. Milewski, *Miedzy patronatem a wspolpraca relacje Jana Zamoyskiego i hospodara moldawskiego Jeremiego Mohyly (1595-1605)*, în *Wieki Stare i Nowe Tom specjalny*, 2012, p.11-31.

³ D. Milewski, *A Campaign Of The Great Hetman Jan Zamoyski în Moldavia (1595). Part I. Politico-Diplomatic And Military Preliminaries*, în *Codrul Cosminului*, XVIII, nr. 2, 2012, pp. 261-286.

⁴ *Ibidem*, pp. 275-277.

Turciei. Totuși, au comis o greșeală, venind abia la sfârșitul Seim-ului și pierzând ocazia de a folosi sentimentul favorabil pentru Ligă care a predominat în rândul senatorilor”¹.

Istoricul menționează că această poziție a avut ca reacție adversă marginalizarea părții poloneze în acțiunile politice din regiune, ceea ce, la rândul său, a dus la apariția pericolului pierderii oricărei influențe politice, ba chiar mai mult, marca riscul de a pierde Moldova ca zonă tampon cu otomanii, astfel răsturnându-se întreaga politică poloneză promovată de la 1538.

În interpretarea istoricului, campania în Moldova a avut miza de a salva politica poloneză promovată de decenii în direcția de sud-est a Europei. Campania lui Sinan Pașa, intervențiile tătarilor erau un pericol enorm, cu toate acestea din perspectiva lui Milewski, Jan Zamoyski considera habsburgii factorul distructiv primar a relativei stabilități, prin implicarea domnilor români și punerea în răzvrătire a cazacilor conduși de Naliwaiko și Loboda în 1594² și tot în habsburgi, după Milewski, J. Zamoyski vedea factorul ce a generat pericolul tătar. În analiza rolului lui J. Zamoyski atât Milewski cât și istoricul S. Lesniewski³ care în 2008 a scris o monografie dedicată hatmanului au mers pe calea idealizării istoriografice, or ca și în aprecierile din secolul al XIX-lea, dar fără „patosul naționalist”, acesta e apreciat drept unicul politician polonez care a perceput pericolul neutralității Poloniei în evenimentele începute în 1592, ce consta în renunțarea de la oricare pretenție politică în folosul otoman sau habsburgic și a reușit să utilizeze ideal contextul politic internațional.

Spornice sunt reflecțiile lui Lesniewski și Milewski privind absolutizarea pericolului pentru Jan Zamoyski care trebuia să apară în urma eșecului campaniei în Moldova or, opoziția constituită din Stanislaw Karnkowski⁴ și Janusz Ostrogski, ba chiar supărarea regelui Sigismund al III-lea Waza (1587-1632) după adoptarea *Pacta Conventa* din 1573 și promovarea sub influența aceluiași J. Zamoyski a *Liberum Veto* în 1592 nu putea pune în pericol cariera politică la nivel de anihilare, eventualul eșec putea fi luat în calcul doar prin prisma

¹ *Ibidem*, p. 277.

² *Ibidem*, p. 271.

³ S. Lesniewski, *Jan Zamoyski. Hetman i polityk*, ed. Bellona, Varșovia, 2008, 179 p.

⁴ D. Milewski, *A Campaign Of The Great Hetman...*, p. 272.

șifonării imaginii lui Jan Zamoyski de lider al șleahței, magnaților care luptă contra tendințelor absolutiste ale regelui.

Demn de interes este ipoteza lui Dariusz Milewski, expusă în una din publicații conform căreia succesul campaniei militare a lui Jan Zamoyski în Țara Moldovei a fost determinat de victoriile lui Mihai Viteazul (1593-1601) la Călugăreni din 23 august 1595 și Giurgiu din 15-20 octombrie 1595¹. Astfel, contracararea acțiunilor politice al polonezilor în Moldova din partea otomanilor „temporar... nu a putut fi eficientă, deoarece Sinan Pașa a fost învins în Țara Românească de Mihai Viteazul...”² și planurile lui Zamoyski de a stabili „... o influență poloneză permanentă în Moldova...” au fost înlăptuite.

Anume acestea, în viziunea istoricului polonez, au impus Poarta să accepte negocierile cu polonezii asupra unui plan care era inadmisibil, deoarece „acest lucru ar oferi un beneficiu politic și militar uriaș pentru Rzeczpospolita, căci ar tăia de fapt Hanatul Crimeea din provinciile turcești, iar Turcia însăși ar fi îndepărtată de ținuturile rusești ale Coroanei. Moldova avea să devină un bastion de influență al Rzeczpospolita, ceea ce ar spulbera suveranitatea turcă în regiunile din apropiere”³.

Inițierea negocierilor marca alegerea otomanilor de a nu avea un adversar suplimentar în războiul purtat cu creștinii. Astfel, Condominiul polono-otoman creat ca rezultat al campaniei din 1595 și a negocierilor care au urmat, după D. Milewski, poartă cu sine și rolul decisiv al victoriilor militare ale lui Mihai Viteazul.

În ultima perioadă, istoriografia poloneză în persoana lui Dariusz Milewski a revigorat interesul pentru relațiile politice moldo-polone din secolul al XVI-lea și în special asupra campaniei militare poloneze în Țara Moldovei din anul 1595.

Istoricii polonezi în analiza problematicii campaniei militare din Moldova din 1595 tind de a revizui, deși nu integral, interpretările și aprecierile asupra subiectului în cauză. În lucrările respective, apărute mai cu seamă începând cu anii 2010, se urmărește prezentarea evenimentului fără perpetuarea acelor clișee istoriografice formulate în precedentele două secole. Cu toate acestea, istoriografia poloneză

¹ *Ibidem*, p. 285-286.

² *Ibidem*, p.285.

³ *Ibidem*, p. 285.

manifestă o pasivitate în studierea problematicii date, evenimentul care a generat schimbarea statutului politico-juridic al Țării Moldovei, unul favorabil Poloniei, necesită o analiză mult mai amplă, lucru care lipsește în mediul istoric polonez.

Prin urmare, istoriografia poloneză la etapa actuală încearcă să acopere golul, lapsusul existent în știința istorică din Polonia, prin oferirea unei informații bogate, bazate pe izvoare și istoriografie. Meritul ei constă în prezentarea unui punct de vedere distinct asupra campaniei militare îndeplinite de Jan Zamoyski.

În consecință, putem formula următoarele concluzii finale:

1. În ultima perioadă, istoricii polonezi intens valorifică fondurile arhivistice ce se referă la politica poloneză din secolul al XVI-lea și în special campania lui Jan Zamoyski în Moldova.
2. Are loc completarea lacunelor istoriografice, cum ar fi nefolosirea materialului izvoristic și istoriografic în cercetare, are loc dezicerea de interpretarea categorică a unor evenimente, poziții naționaliste în abordări.
3. Prin punerea în circulație științifică a respectivelor studii, se trasează o cale spre reinterpretare a direcției de cercetare lacunar valorificată în istoriografia poloneză, cu toate acestea istoriografia, în analiza relațiilor politice moldo-polone, în general evită evidențierea rolului polonez în manifestațiile politice ale Țara Moldovei în politica externă, de asemenea lacunar, cu unele excepții, în tratarea temei rămâne accentuarea rolului jucat de partea română, practic aceasta este și influențează undeva pe fundalul evenimentelor desfășurate.
4. Chestiunea resimțită profund este lipsa unei comunicări a mediilor istorice ale ambelor țări, deoarece utilizarea în mare parte a realizărilor istoriografice românești de la începutul secolului al XX-lea atestă o discontinuitate evidentă, iar utilizarea ca reper bibliografic a lucrării lui V. Stati¹ *Istoria*

¹ Analiza critică lucrărilor „moldoveniste” ale lui Stati, a se vedea: I. Eremia, *Politica – instrument de formare a unei noi națiuni: „națiunea civică moldovenească”*, ed. Lexon-Prim, Chișinău, 2018, 166 p. ; Idem, *Falsificarea istoriei sau „Fenomenul Stati” în Republica Moldova*, ed. Cartdidact, Chișinău, 2003, 63 p.

Moldovei fără o abordare critică este până la urmă o confirmare în plus a celor spuse supra.

Jan Zamoyski campaign in Moldova (1595): trends in Polish historiography

At the end of the 16th century, following the Polish campaign and the installation of Ieremia Movilă on the throne of Moldova, we witness an attempt by Moldovan and Polish diplomacy to negotiate a change in the political and legal status of Moldova initiated by political proposals directed by Voievod and boyars to the King of Poland on August 27, 1595. The activity of hetman Jan Zamoyski in Moldavia is an object of interest for contemporary Polish historiography because the military campaign and political actions promoted by Grand Chancellor Zamoyski in Moldavia was appreciated by contemporaries as a skilled military, political and diplomatic activity in order to install the suzerainty of the Polish crown over the Principality of Moldova. Obviously, such an episode in the history of Moldovan-Polish bilateral political relations provoked the interest of Polish historians for the activity of the hetman of the Polish crown in the Principality of Moldavia in 1595.

In this communication we follow the reflection of the essence of the contemporary tendencies of the Polish historiography in analyze and interpret this episode from the activity of the hetman Jan Zamoyski.

Keywords : *Jan Zamoyski, Polish historiography, Ieremia Movilă, boyars, Principality of Moldavia*

Ion CHEPTENE

doctorand, asistent universitar
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: ion.cheptene@usm.md